

УКООПСІЛКА
ПОЛТАВСЬКИЙ
УНІВЕРСИТЕТ СПОЖИВЧОЇ
КООПЕРАЦІЇ УКРАЇНИ

**СПОЖИВЧА КООПЕРАЦІЯ ХХІ СТОЛІТТЯ:
УРОКИ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ РЕФОРМ І
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

Матеріали
Міжнародної
науково-практичної
конференції

20—21 листопада 2008 року

ПОЛТАВА
РВВ
ПУСКУ

нання ж видових та/або територіальних національних кооперативних систем взаємною підтримкою і співпрацею в межах однієї країни називається національним кооперативним рухом. Власне кооперативний рух можна визначити як сукупність економічної, суспільно-політичної, соціальної, культурно-просвітницької та організаційної діяльності, що пов'язана з розвитком і функціонуванням кооперативних організацій, метою яких є задоволення соціальних і економічних потреб своїх членів.

У часи капіталізму, для того щоб змінити закореніле в душі кожної людини правило, що «золото, – інше говоря – капітал, царит над миром», кинула виклик кооперація, зі своїм гаслом, що «в кооперації капітал – слуга, а не хозяин!!!». Тому що «кооперація виховує нового человека, гармонично сочетающего в себе умение отстаивать личные интересы с готовностью отказаться от них во имя интереса общего». Аналізуючи термінологію та визначення кооперативного руху історичних діячів Дж.К.Грея, Г.Шульце-Деліча, М.Левитського, С.В.Бородаєвського, М.І.Зібера та діячів сучасності Бабенка С.Г., Гончаренка В.В., Зіновчука В.В., Гелея С.Д., на нашу думку, в загальному розумінні, кооперація – це сукупність добровільно об'єднаних суспільно-господарських організацій взаємодопомоги, заснованих для досягнення спільних цілей в різних сферах господарської чи іншої діяльності, які називаються кооперативами або їх спілками. Як стверджував Бруцкус Б.Д.: «Задачей кооперативного движения является создание кооперативов» – неприбуткових суспільних організацій зі статусом юридичної особи, яка утворюється людьми з власної ініціативи на добровільних засадах, що може включати необмежену кількість членів і функціонує на основі спільного володіння підприємством з метою задоволення матеріальних, духовних та інших потреб своїх членів і поліпшення їх добробуту. Сьогодні кооперативи в Україні набули неабиякої популярності та розвитку у всіх сферах людської діяльності і розглядається як перспективні бізнес-моделі глобального суспільства.

ЗАРОДЖЕННЯ І РОЗВИТОК КООПЕРАТИВНОГО РУХУ В УКРАЇНІ

*Бондаренко В.М., аспірант
ПУСКУ, м. Полтава*

Нова політична ситуація в Україні характеризується плюралізмом думок, вибухом демократії та недоцільної справедливості, єдністю прогресивних політичних сил. Незважаючи на те, що кооперація

традиційно вважається політично нейтральною сферою діяльності, політичний фактор завжди негативно впливає на міжнародний кооперативний рух. Для цього є об'єктивні умови: по-перше, розквіт суспільство саме собою створює нові сприятливі умови для розширення кооперативної діяльності. По-друге, зростає роль кооперації як інституту громадянського суспільства.

Український кооперативний рух зазнав розквіту в міжвоєнний період на західноукраїнських землях та особливо розвинувся у діаспорі. Цей рух пропонує економічний та соціальний розвиток на особистісній і спільнотній основах. Останнім часом у світовій економіці спостерігається зацікавлення кооперативним рухом і кредитними спілками.

На сьогодні кооперативний рух в Україні знаходиться на тому ж рівні, що й на початку 90-х рр. ХХ ст. З 90-х рр. ХІХ ст. починається невпинний ріст кількості споживчих, кредитних і сільськогосподарських кооперативів у губернії. Їх засновниками стають вже і самі селяни. Сам кооперативний рух в Україні має майже 150-літню історію. Його теоретичні засади та практичні рекомендації розроблені в працях видатних мислителів минулого Р. Оуена, А. де Сен-Симона, Ш. Фур'є, В. Кінга, Шульце-Деліча, В. Райфайзена, Ш. Жіда, О. Чаянова. Вагомий внесок у становлення та розвиток кооперації в Україні у доколективізаційний період зробили українські вчені, передусім М. Туган-Барановський, М. Левитський, С. Бородаєвський, Б. Мартос. Проблема відродження і розбудови кооперативного руху на сучасному етапі аграрних перетворень в Україні присвятили свої наукові праці вчені-економісти О. Крисальний, М. Малік, Л. Молдаван, В. Зіновчук, В. Гончаренко та інші. Однак підходи до поняття кооперації, її ролі та місця у визначенні напрямів розвитку сільськогосподарського виробництва та його структур є неоднозначними і потребують адаптації до умов кожного з етапів розвитку економіки. У багатьох працях тісно переплітаються, а інколи й підмінюють одне одного такі поняття, як кооперація, кооперативна ідея, кооперативний рух, кооперативна діяльність, кооперативи тощо. Однак, перші українські кооперативи проіснували лише кілька років, їх занепад був зумовлений рядом причин. Насамперед погано був підготовлений соціальний ґрунт для кооперативної діяльності. Переважна більшість громадян ще не розуміла суті та значення кооперації. Високі, як на ті часи внески (25–50 крб) не давали змоги вступати у кооперативи менш заможному населенню українських міст. Через матеріальну незабезпеченість кооперативи не могли конкурувати з приватними торгівцями, які до того ж не гребували засобами, щоб їх знищити. Вбачаючи в кооперації опозиційну силу, державна адміністрація воро-

же ставилась до неї. Організатори перших споживчих товариств не мали практичного досвіду. Протягом 20 років темпи кооперативного руху були надто низькими. З 1870 до 1894 р. виникло тільки 31 споживче товариство. У 90-х роках кооперативна діяльність пошавилася, що було пов'язано з діяльністю відомого українського кооператора «артільного батька» М. Левитського, який, здобувши у 1885 р. університетську освіту, ретельно вивчив суспільні відносини українського села та його господарства. Завдяки його енергійним зусиллям 29 вересня 1894 р. у с. Февар на Херсонщині утворилась перша хліборобська спілка, так звана артіль, її члени об'єднали свої земельні ділянки, робочу худобу, реманент. На початку українського кооперативного руху виникли кредитні товариства. Особливо пошастішали спроби їх організації після селянської реформи 1861 р. У 1869 р. виникло ощадно-позикове товариство у м. Гадячі на Полтавщині, до складу якого входило 28 міщан-ремісників і купців. У 1871 р. виникли Вереміївське на Катеринославщині, Обознівське й Петрівське на Херсонщині ощадно-позикові товариства. Два перших проіснували недовго, останнє діяло до 1917 р. Найактивнішу діяльність розгорнуло ощадно-позикове товариство в Сокиринцях Прилуцького повіту на Полтавщині, засноване в 1871 р. дворянином ліберальних поглядів, відомим громадсько-культурним діячем, піонером української кредитної кооперації Г. Галаганом. Сильний поштовх для організаційної розбудови кооперативного руху дав закон 1903 р. про ревізійні союзи кооперативів, за яким вводились обов'язкові нагляд і контроль за діяльністю кооперації. Цим законом ревізійні союзи мали право на самоврядування. Створення окремих кооперативних союзів стало вирішальною організаційною передумовою розвитку західноукраїнської кооперації. Паралельно з Галичиною розвивався кооперативний рух на Буковині. Перша українська ощадно-позикова каса типу Райфайзена виникла в 1889 р. у с. Раранчі під Чернівцями. У 1896 р. було засновано міський кредитний кооператив у Чернівцях. Найбільшого поширення набули сільські «райфайзенки» універсального типу. В 1903 р. у Чернівцях було засновано їхню союзну організацію «Селянська каса». Вона була організаційним, ревізійним і фінансовим центром усіх видів української кооперації на Буковині. В 1912 р. до «Селянської каси» належало 174 кооперативи, з них 159 сільських «райфайзенок», 3 інших кредитних спілки, 8 споживчих, 2 молочарських і 2 інших.

Отже, наприкінці XIX – на початку XX ст. український кооперативний рух, незважаючи на великі труднощі та перешкоди, набув значного розвитку. Він став важливим чинником господарського, культурного і духовного піднесення українського народу. В коопе-

рації українське громадянство вбачало одну з конкретних форм демократії, яка наближала Україну до Заходу.

Література

1. Височанський П. Коротка історія кооперативного руху на Україні. – К., 1925.
2. Дідусенко А. Селянство і кредит. – Харків, 1927.
3. Ежегодник Московского Союза Потребительских Обществ. – М., 1911.
4. Зельгейм В.Н. Организация и практика потребительских обществ в России. – Ново-Николаевск, 1919.
5. Карелин А.П. Сельскохозяйственный кредит в России в конце XIX – начале XX в. – М., 1988.
6. Меркулов А.В. Исторический очерк потребительской кооперации в России. – Иркутск, 1919.

З ІСТОРІЇ СПІЛКОВОГО БУДІВНИЦТВА УКРАЇНСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ НА ПОДІЛЛІ В РОКИ ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ (1917–1920 рр.)

Яценко О.В.,

Кооперативний інститут, м. Вінниця

Метою мого наукового дослідження є, з одного боку, дослідження спілкового будівництва української кооперації на Поділлі в часи боротьби українського народу за власну незалежність, з іншого – сприяння відтворенню цілісної картини історії розвитку кооперації через відтворення історії кооперативного руху у регіонах, зокрема на Поділлі.

Доповідь присвячена розгляду основних віх створення мережі кооперативних організацій регіону періоду визвольних змагань українського народу за незалежність (1917–1920 рр.).

У сучасній історіографії українського кооперативного руху широко висвітлені кооперативні центри всеукраїнського значення. Але у попередніх і сучасних наукових дослідженнях з історії української кооперації виникнення спілок на Поділлі подавалося фрагментарно.

Перші спроби створення губернського центру управління кооперації на Поділлі були здійснені на початку XX ст. Наступним кроком у побудові ієрархічної структури управління кооперацією губернії став 1918 р. За ініціативою Подільського кредитного союзу у Вінниці 14–16 квітня 1918 р. було створено Губернський Кооперативний Комітет.